

Основні фактори і чинники впливу на розвиток ринку послуг

І.О. Пойта

Постановка проблеми. За роки незалежності в українській економіці, як і в усьому світі, роль сфери послуг значно зростає. Збільшується кількість послуг, їх різноманітність та якість, вплив на життя людей, зростає кількість комерційно-посередницьких структур, які забезпечують багатогранні потреби в послугах виробничої та невиробничої сфери.

В розвинутих країнах світу у середньому понад 70% ВВП створюється у сфері послуг, а в Україні – біля 50%, тому особливо актуальне дослідження проблеми розвитку ринку послуг для України, оскільки сфера послуг в країні ще не набула адекватного розвитку. Обмеженою є частка України і в міжнародній торгівлі послугами, в той час як основними статтями експорту є продукція переважно з низьким та середньо технологічним ступенем переробки. Водночас, у нашій країні є значний потенціал для розвитку сфери послуг [12, с. 5].

Виходячи з цього, сьогодні необхідне дослідження тенденцій розвитку ринку послуг та його постійної диверсифікації, оцінка сучасного стану ринку послуг, а також механізмів регулювання та функціонування в умовах сталого розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження ринку послуг присвячені праці відомих науковців і цілих економічних шкіл – від класиків і до сучасності. Вагомий внесок у розвиток цієї проблеми зробили вітчизняні вчені Б. Данилишин [1], Л. Демидова [2], М. Іванов [6], В. Крамаренко [8], В. Куценко [10], К. Лавлок [11], В. Марченко [12], Ю. Мельник [13], В. Удовиченко [10], І. Школа [14] та ін.

Невирішені частини проблеми. Вченими висвітлюються проблеми формування та розвитку ринку послуг, але, незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, з розвитком економіки в цілому виникає необхідність дослідження проблем формування ринку послуг та подальшої

розробки і вдосконалення теоретичних і практичних основ розвитку ринку послуг в Україні, що і обумовило вибір теми й цільову спрямованість дослідження.

Метою дослідження є визначення закономірностей, сталих тенденцій формування ринку та оцінка основних факторів і чинників, що впливають на розвиток ринку послуг в Україні.

Основні результати дослідження. Розвиток ринку послуг – це складний процес, зумовлений дією як продуктивних сил, так і виробничих відносин.

Соціальна сфера – явище полі функціональне [9, с. 17]. Якщо раніше в світі панувало матеріальне виробництво, то нині загальносвітовою тенденцією є розвиток інформаційно-сервісного суспільства зі зростанням соціальної сфери. Статистика країн світу свідчить, що чим вищою є частка послуг у величині ВВП, тим вищим є і власне ВВП.

Активний розвиток ринку послуг зумовлено низкою факторів. Зокрема, К. Лавлок, відомий авторитет у сфері управління соціальним розвитком, до цих факторів відносить:

- політику держави, яка може проявлятися у посиленні контролю над ціноутворенням, прийнятті законів;
- соціальні зміни у суспільстві, що зумовлюють зростання доходів населення, трансформації способу життя, підвищення потреби в послугах;
- тенденції розвитку бізнесу, що сприяє зростанню вимог до якості послуг;
- розвиток інформаційних технологій та їх впровадження у виробництво;
- інтернаціоналізації і глобалізації організацій соціальної сфери, які тісно пов'язані з активізацією процесів об'єднання та поглинання на міжнародному рівні, виходом підприємств, організацій на нові ринки, виникнення значної кількості стратегічних альянсів, підвищення активності транснаціональних сервісних компаній тощо [12, с. 89].

Розвиток ринку послуг визначається дією чинників мікро (внутрішнього) та макро (зовнішнього) середовища (рис. 1). Перші впливають на рівні окремої

організації та безпосередньо визначають умови її функціонування. Чинники макросередовища представлені силами ширшого соціального плану, що створюють загальні умови функціонування ринку послуг [6, с. 154].

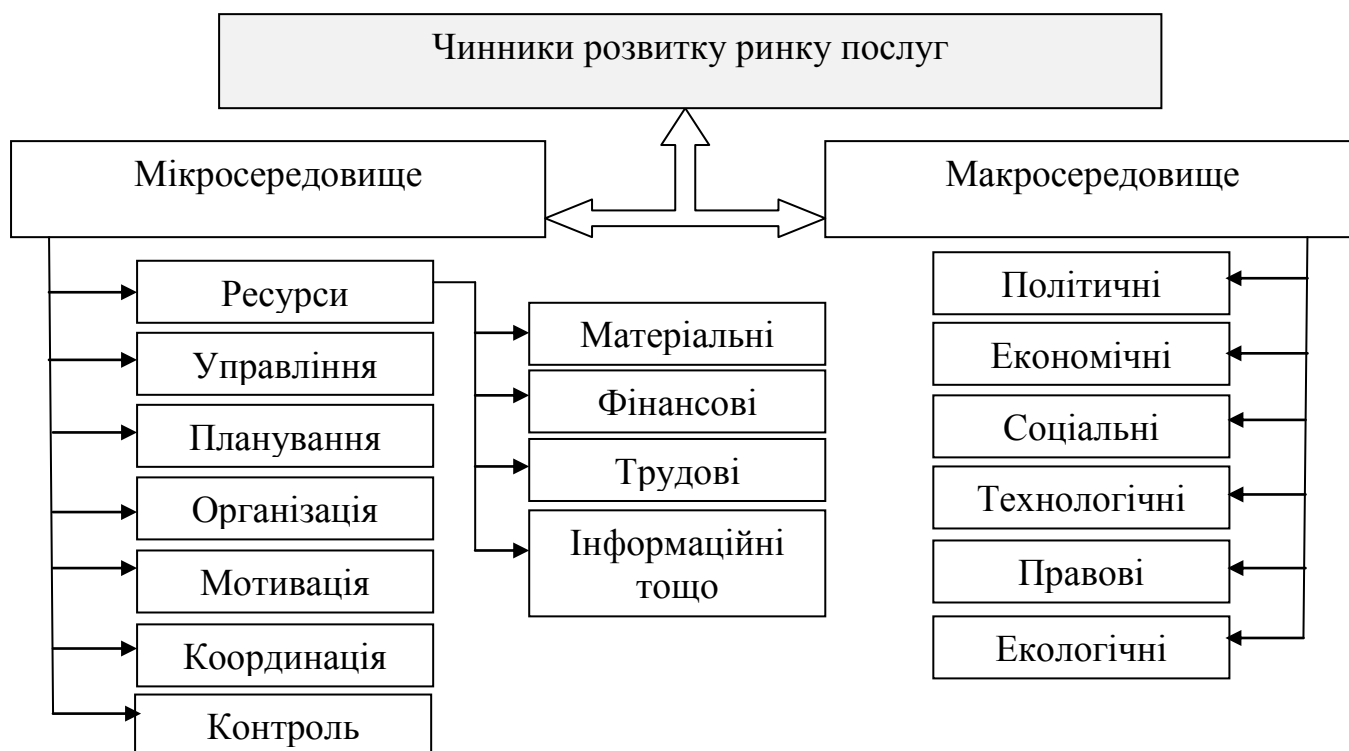


Рис.1. Вплив середовища на ринок послуг

Від характеру впливу чинників залежить рівень стійкості розвитку ринку послуг і окремих його складових. Внутрішня стійкість відображає рівень трудового, матеріально-технічного, фінансового, інформаційного потенціалу, необхідний для забезпечення стабільно високих показників діяльності, а також ефективність управління процесом виробництва послуг (менеджмент персоналу, планування, координація, мотивація, контроль, маркетинг). Зовнішня стійкість формується на основі стабільності макроекономічного середовища та досягається за допомогою макроекономічного регулювання ринкової економіки.

Тип і стан економіки визначають матеріально-технічну базу ринку послуг, характер взаємовідносин на ринку та ступінь державного втручання в економічні процеси. Для аналізу їх впливу використовуються показники, що характеризують величину та динаміку ВВП, стан засобів виробництва та

ринкової інфраструктури, доходи та витрати населення, рівень його соціальної диференціації тощо.

В абсолютних показниках ВВП України демонструє поступове зростання після провалу в 1990-х роках (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка ВВП України, 2007-2011 рр.

Роки	ВВП, млрд. грн.	ВВП млрд. дол.	Частка України у світовому ВВП, %	ВВП на душу населення, дол.	Темпи росту ВВП, %
2007	720.7	142.7	0.3	3083.7	7.9
2008	948.1	180.0	0.3	3913.6	2.3
2009	913.3	117.2	0.2	2564.3	-14.8
2010	1094.6	137.9	0.2	3035.0	4.2
2011	1314.0	165.0	0.3	7300.0	5.5

Джерело: [3]

За показниками ВВП на душу населення українці залишаються в середньому втричі біднішими, ніж пересічний мешканець планети. Світова економічна криза 2009 року найбільшійше відбилася на українській економіці ніж в цілому на світовій: падіння ВВП України становило майже 15%, тоді як світова економіка впала лише на 2,3%. Але в 2011 році спостерігається значне підвищення ВВП, що свідчить про відновлення економіки після кризи.

Ще одним важливим чинником сталого розвитку ринку послуг є зростання грошових доходів населення, істотне збільшення яких є чинником розширення платоспроможності попиту (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка доходів населення 2007-2011 рр.

	2007	2008	2009	2010	2011
Доходи всього, млн. грн.	29186	39367	42422	52924	60707
Наявний дохід на одну особу, грн.	8780.8	11754.4	12404.2	16275.2	18878.4
Реальний наявний дохід (у % до попереднього року)	111.6	104.0	90.4	118.1	106.3

Джерело: [3]

На фоні економічного зростання в Україні спостерігається зменшення впливу держави на економіку. В країні сформувалися квазіринкові відносини з сильним нерегламентованим втручанням. Його негативними наслідками є корупція, панування вузькогрупових інтересів над загальнодержавними, а також тонізація економіки.

Зменшення впливу держави на економіку, не контрольованість і непрозорість приватизаційних процесів, що відбулися в країні обумовили розрив між найбіднішими і найбагатшими. Якщо в Європі співвідношення між 10% найбагатших і 10% найбідніших у середньому становить 1:7, то в Україні 1:17 [1, с. 65].

Існуючий рівень заробітної плати не стимулює підвищення продуктивності праці, яка в 2011 році становила лише 30% від показника країн Європейського Союзу (рис. 2).

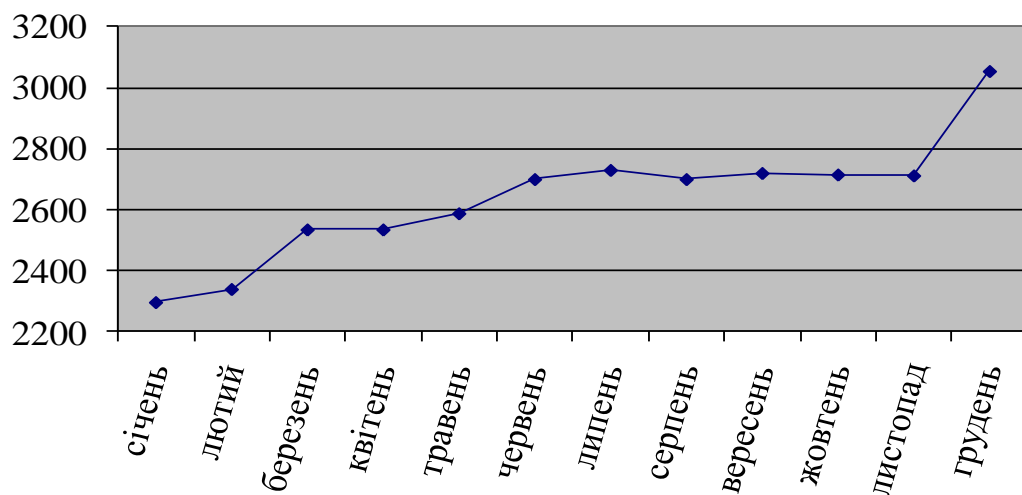


Рис. 2. Динаміка зміни середньої зарплати в Україні в 2011, в гривнях

Справедливим, з цієї точки зору, є твердження Д. Львова, який сказав, що ми живемо погано не тому, що погано працюємо, а погано працюємо тому, що погано живемо [1, с. 65]. За даними Держкомстату України середня зарплата в грудні 2011 склала 3054 гривні (рис. 1.7). У січні 2011 року середня зарплата по країні дорівнювала 2297 гривень. За рік середня зарплата зросла на 757 гривень.

Економічне зростання є одним із провідних чинників розвитку некомерційного сегмента ринку послуг, стан якого значною мірою залежить від обсягів бюджетного фінансування соціальної сфери.

Важливим чинником розвитку та територіальної організації ринку послуг є населення. Його чисельність і густота, особливості природного та механічного руху, вікова, професійна та національна структура, соціально-культурні особливості, територіальна локалізація тощо визначають, з одного боку, кадровий потенціал сфери послуг, з іншого, - специфіка попиту на ті чи інші види обслуговування та особливості територіальної організації відповідної структури.

В Україні склалася несприятлива демографічна ситуація. Свідченням цього є зменшення чисельності населення, посилення еміграційних і депопуляційних процесів, що відбуваються як за рахунок істотного підвищення смертності, так і через стрімке падіння народжуваності, поступове «старіння» населення, деформація вікової структури, збільшення економічного навантаження на працездатних.

На початок 2012 року чисельність населення України становила 45 млн. 634 тис. мешканців. За 2011 чисельність населення збільшилася на 502.6 тис., а зменшилася на 664.6 тис осіб. Природне скорочення склало 162 тис., що на 38.6 тис. менше ніж за аналогічний період 2010 року.

Міграційний приріст за 2011 рік склав 17.1 тис. осіб, що на 1 тис. більше ніж у 2010 році. У світовому співвідношенні Україна за чисельність населення посідає 29 місце на планеті .

Існуючі демографічні тенденції спричинили скорочення кількості дітей і зростання частки осіб старших вікових груп. Україна серед країн СНД має найнижчі показники питомої ваги осіб віком 10-14 років, що істотно звузило демографічну базу для розвитку деяких видів послуг, наприклад, дошкільного виховання та загальної освіти. Наслідком депопуляції села стала поява великої кількості малокомплектних шкіл. Водночас старіння населення збільшило потребу в багатьох видах послуг охорони здоров'я та соціальної допомоги.

Висновки. На розвиток ринку послуг України зростає вплив загальносвітових трендів, зокрема глобалізації як нового етапу процесу інтернаціоналізації господарського життя, формуванням відкритої ринкової економіки. Цей вплив проявляється, в першу чергу, в розширенні переліку послуг, зростанні стрімкої ролі тих чи інших видів (особливо інформаційних, консультативних, туристичних, фінансових), збільшенні обсягів експортно-імпортних операцій на ринку послуг та необхідності зняття обмежень на іноземну присутність у більшості сегментів ринку в процесі приєднання України до СОТ, різних міждержавних інтеграційних утворень.

Таким чином, дослідження різних чинників та факторів розвитку ринку послуг приділялося і приділяється багато уваги, особливо в сучасних умовах господарювання, коли стрімко розвивається наука і техніка, а їх результати активно використовується, коли змінюється технологія надання багатьох послуг.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б.М. Сфера та ринок послуг у контексті соціальної модифікації суспільства: [монографія] / Б.М. Данилишин, В.І. Куценко, Я.В. Остафійчук – К.: ЗАТ «Нічвала», 2005. – 328 с.
2. Демидова Л. Сфера услуг: изменение динамики производительности / Л. Демидова // МЭ и МО. – 2006. - №12. – С. 40-46.
3. Динаміка ВВП в Україні [Електронний ресурс] / Держ. Ком. Стат. України - Режим доступу: http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/nation/htm
4. Динаміка доходів населення [Електронний ресурс] / Держ. Ком. Стат. України - Режим доступу: www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/doxod/doxod2.htm
5. Євдокимова І.М. Сфера послуг за сучасних умов: аналіз і прогнозування / Науково-дослідний економічний ін.-т. – К., 1995. – 156 с.
6. Іванов Н.Н. Управление сферой услуг: инфраструктурный подход / Н.Н. Иванов - СПб.: Изд-во СПб ГУЭФ, 2001. – 143 с.

7. Ігнатюк А.І. Розвиток галузевих ринків в умовах трансформації економічної системи України [Текст] / А.І. Ігнатюк //Формування ринкових відносин в Україні. - 2010 - №4. – С. 149-155.

8. Крамаренко В.И. Экономика и менеджмент сферы услуг (Вопросы теории и методологии) / В.И. Крамаренко – Симферополь: Таврида, 1997. – С. - 95.

9. Куценко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку: [монографія] / В.І. Куценко, В.П. Удовиченко. – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2011. - 656 с.

10. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): [монографія] / В.І. Куценко / За наук. ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина / РВНС України НАН України. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект – Поліграф», 2008. – 818 с.

11. Лавлок К. Маркетинг послуг: персонал, технологи, стратегії / К. Лавлок - М.: Изд. дом "Вильямс", 2005. 108 с.

12. Марченко В. Організаційний аспект моделі управління якістю підприємств сфери послуг [Текст] / В. Марченко // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2004. - №1. – С. 238-244.

13. Мельник Ю. Міжнародний ринок послуг в умовах транснаціоналізації економіки / Ю. Мельник // Вісник київського національного торгівельно-економічного університету. – 2007. – №3. – С. 84–94

14. Школа І.М. Стратегія розвитку підприємств невиробничої сфери регіону: [навч. посіб.] / І.М Школа, А.А Вдовічена, Т.М. Ореховська та ін. / За ред. І.М Школи, А.А. Вдовічена. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. – 288 с.

Анотації

Пойта І.О. Основні фактори і чинники впливу на розвиток ринку послуг

Стаття присвячена проведенню аналізу закономірностей та сталих тенденцій розвитку ринку послуг. Обґрунтована актуальність дослідження

розвитку ринку послуг та його постійної диверсифікації, а також механізмів регулювання та функціонування. Розглянуто основні фактори формування ринку послуг в умовах сталого розвитку. Розкрито зміст основних чинників, які впливають на формування ринку послуг в Україні та проведений аналіз динаміки їх розвитку. Проаналізовано особливості функціонування та визначено основні тенденції змін в сфері послуг.

Ключові слова: ринок, послуга, потреба, ринок послуг, життєвий рівень, фінансові послуги, нефінансові послуги, ВВП.

Пойта И.А. Основные факторы влияния на развитие рынка услуг

Статья посвящена проведению анализа закономерностей и устойчивых тенденций развития рынка услуг. Обоснована актуальность исследования развития рынка услуг и его постоянной диверсификации, а также механизмов регулирования и функционирования. Рассмотрены основные факторы формирования рынка услуг в условиях устойчивого развития. Раскрыто содержание основных факторов, влияющих на формирование рынка услуг в Украине и проведен анализ динамики их развития. Проанализированы особенности функционирования и определены основные тенденции изменений в сфере услуг.

Ключевые слова: рынок, услуга, потребность, рынок услуг, жизненный уровень, финансовые услуги, нефинансовые услуги, ВВП.

Poyta IA Key factors of influence on the development of market

Article devoted to the analysis of patterns and trends in sustainable market. The urgency of market research services and its constant diversification, as well as mechanisms of regulation and functioning. The main factors of the market in terms of sustainable development. Reveals the content of the main factors that affect the formation of a market in Ukraine and the analysis of the dynamics of their development. The features and functioning of the main trends in the service sector.

Keywords: market, service, need, market services, standard of living, financial services, non-financial services GDP.

Пойта І.О. Основні фактори і чинники впливу на розвиток ринку послуг /
І.О. Пойта // Бізнес Інформ / Міжнародний науковий економічний журнал –
Харків: Видавничий дім «Інжек», №1 2013 р. (420) – С.170-174.